

логічне клопотання надійшло від відповідача [1]. Тому клопотання господарським судом були задоволені.

Згідно зі статтею 77 ГПК України господарський суд у межах, встановлених законом, зобов'язаний відкласти розгляд справи, якщо за певних обставин спір не може бути вирішено у даному засіданні. До таких обставин належать:

- 1) нез'явлення у засідання представників сторін, інших учасників судового процесу;
- 2) неподання витребуваних доказів;
- 3) необхідність витребування нових доказів;
- 4) залучення до участі у справі іншого відповідача, заміна неналежного відповідача;
- 5) необхідність заміни відведеного судді, судового експерта [2].

Деякі дослідники поділяють вказані підстави відкладення справи на дві групи:

- 1) суб'єктивні – залежать від учасників процесу, наприклад, неявка сторони у справі;
- 2) об'єктивні – недостатність доказів, задоволення клопотань про відвід судді тощо.

Дійсно, будь-яке відкладення справи вирішується ухвалою суду, але об'єктивні підстави відкладення тимчасово унеможливають розгляд справи, і тому потрібен час у межах строку розгляду господарської справи для виправлення такого становища. Суб'єктивні підстави відкладення визначають перешкоди для всебічного розгляду господарської справи, забезпечення її доказами. Відкладення справи в цьому випадку може надавати додаткову визначеність обставинам у справі, розширювати доказову базу, залучати інших осіб тощо, якщо господарський суд визнає вказане за необхідне, тобто залежать від внутрішнього переконання судді.

Тому, в цілому погоджуючись з критеріями такої класифікації, не можна підтримати деякі підстави, на яких вона ґрунтується. Зокрема, вважаємо, що недостатність доказів необґрунтовано віднесено до об'єктивних критеріїв, оскільки суд, керуючись статтею 43 ГПК України, оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності. У процесуальному законі не визначена достатня кількість доказів для вирішення спору, вказане на власний розсуд визначає суд, тому зазначений критерій можна назвати суб'єктивним. З урахуванням вищевказаного, некоректною є позиція, що недостатність доказів та задоволення клопотань є об'єктивним критерієм для відкладення розгляду господарської справи.

Таким чином, до об'єктивних підстав, які обов'язково призводять до відкладення розгляду, можна віднести:

1. Виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, за наявності ухвали суду про таку участь, крім випадків, коли відповідно до ГПК України судове засідання може відбутися без участі такої особи (вказана підстава є досить слушною новацією для вирішення проблеми неможливості особи бути присутньою безпосередньо у судовому засіданні з поважних причин).

2. Необхідність заміни відведеного судді (є обов'язковою підставою відкладення справи, оскільки без судді неможливо розглядати справу).

3. Нез'явлення у засідання представників сторін, інших учасників судового процесу з поважних причин. З одного боку, вказану підставу можна вважати суб'єктивною, оскільки, наприклад, пункт 5 частини першої статті 81 ГПК України вказує, що за умови нез'явлення представника позивача суддя має право залишити справу без розгляду. Але, якщо ухвалою суду при підготовці до розгляду справи встановлена обов'язковість присутності у засіданні представників сторін, інших учасників судового процесу, то таке нез'явлення з поважних причин можна вважати об'єктивною підставою відкладення розгляду справи. Тобто, саме ухвала про обов'язковість присутності і поважні причини разом дають підстави для того, щоб вважати таку підставу об'єктивною і внести відповідні зміни до пункту 1 частини першої статті 77 ГПК України. Зокрема, вважаємо, що вказане формулювання слід доповнити словосполученням «якщо вказане визнано судом обов'язковим».

4. Залучення до участі у справі іншого відповідача, заміни неналежного відповідача. В даному випадку питання про визнання необхідності заміни неналежного відповідача

іншою особою та залучення останньої до справи вирішується суб'єктивно, за суддівським розсудом. Проте, винесення ухвали судді про залучення до участі у справі іншого відповідача стає об'єктивним фактором для відкладення розгляду справи, оскільки новий учасник процесу відповідно до статті 22 ГПК України наділяється правами ознайомлення з матеріалами справи, підготування клопотань та реалізації інших процесуальних прав та обов'язків відповідача.

5. Заміни судового експерта (якщо господарський суд дійшов висновку, що певна особа не може виконувати свої обов'язки через встановлені законом обставини). Винесення ухвали судді про залучення до участі у справі іншого судового експерта стає об'єктивним фактором для відкладення розгляду справи, оскільки новому експерту слід ознайомитися з певними матеріалами справи та здійснити інші дії для складання висновку експерта, на що потрібен час.

До суб'єктивних підстав відкладення розгляду справи належать, зокрема, випадки:

1. Необхідності витребування нових доказів (якщо господарський суд дійшов висновку, що для вирішення справи необхідні інші докази, ніж ті, що вже були надані сторонами та іншими учасниками процесу).

2. Якщо сторони не подали витребувані докази (у випадку, коли вказане ускладнює або унеможливує подальший розгляд справи). Вказана підстава є суб'єктивною, оскільки, виходячи з пункту 5 частини першої статті 81 ГПК України, неподання витребуваних доказів позивачем через неповажні причини може бути підставою для залишення позову без розгляду. Якщо витребувані докази не надані відповідачем, господарський суд може продовжити розгляд справи на підставі доказів, які містяться в матеріалах справи. Тобто, можна зробити висновок, що відкладення розгляду справи в даному випадку цілком залежить від розсуду судді.

З урахуванням змісту частини першої статті 77 ГПК України перелік підстав для відкладення розгляду справи не є вичерпним. Так, ухвалою Одеського апеляційного господарського суду від 29 січня 2013 р. по справі № 5017/2825/2012 колегія суддів задовольнила клопотання сторони про відкладення розгляду справи на іншу дату в межах строку для розгляду даної справи для ознайомлення з наданим запереченням на апеляційну скаргу [3].

Відкладення розгляду справи оформлюється мотивованою ухвалою, що виноситься згідно з вимогами статті 86 ГПК України, із зазначенням в ній часу і місця проведення наступного засідання. При розгляді клопотань про відкладення розгляду справи суддя повинен враховувати можливі мотиви сторін по затягуванню справи шляхом відкладення розгляду справи. Слід погодитися з А. Ковалем, що сплановане затягування судового розгляду для сторони є доцільним у випадку настання невідвортної події. Відстрочка настання такої події дозволяє учаснику процесу здійснити необхідні йому в межах спору процесуальні дії чи здійснити ряд заходів з метою підготовки до можливого прийняття небажаного судового акту чи пом'якшення наслідків від його прийняття. Це може бути відстрочка виплати боргу, виграш додаткового часу для здійснення якихось процесуальних дій і т.і. [4, с. 12]. А. В. Смітюх виділяє наступні мотивації сторони, яка прагне відтермінувати розв'язання справи: 1) продовження сучасного збереження відповідачем існуючого стану речей протягом максимально тривалого періоду часу; 2) створення стороною (позивачем або відповідачем) преюдиції в іншому суді або отримання в іншому суді рішення, що надасть вирішальну перевагу у правовому конфлікті; 3) формалізація позивачем правового конфлікту із відкладенням його остаточного розв'язання на майбутнє; 4) використання позивачем окремих процесуальних переваг від існування даної судової справи [5, с.11]. Такі дії, на думку зазначеного автора, можуть набувати ознак зловживань процесуальними правами у формі «загороджувальних процесуальних диверсій», коли певні можливості іншої сторони блокуються на максимально довший час з метою унеможливити досягнення того практичного результату, якого вона прагне отримати [6, с. 105; 7, с. 173-174].

ГПК України не закріплює положення про те, що відкладення розгляду справи спричиняє необхідність розпочинати слухання справи спочатку. Слід зауважити, що норми Цивільного процесуального кодексу України (частина шоста статті 191 ЦПК

України [8]) та Кодексу адміністративного судочинства (частина п'ята статті 150 КАС України [9]) чітко встановлюють, що розгляд справи здійснюється спочатку у будь-якому разі. Проте, вказане не можна підтримати. З метою раціонального використання строків, відведених для розгляду господарської справи, доцільним уявляється продовження розгляду справи зі стадії, на якій була оголошена ухвала про відкладення розгляду справи, за погодженням з учасниками судового процесу, якщо наступне судове засідання буде проходити з незмінним складом суду та тими самими учасниками. Якщо склад суду чи учасників змінився (у випадку заміни судді або заміни неналежного відповідача), то розгляд господарської справи повинен починатися спочатку.

Положення про відкладення розгляду у справі щільно переплітається з нормою про оголошення перерви у судовому засіданні. Так, відповідно до частини третьої статті 77 ГПК України «суддя має право оголосити перерву в засіданні в межах встановленого строку вирішення спору з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі» [2]. Тобто, конкретних підстав для оголошення перерви законодавець не визначає. Однак, питання відкладення розгляду справи та перерви у засіданні об'єднані в одну статтю ГПК України – статтю 77, яка, по суті, змішує, отождолює вказані поняття за змістом, що не можна визнати вірним.

При цьому інші вітчизняні процесуальні кодекси більш детально регулюють вказане питання. Зокрема, в частині третій статті 191 ЦПК України, в частині другій статті 150 КАС України законодавець зазначає, що у разі неможливості продовження розгляду справи у зв'язку з необхідністю подання нових доказів, суд оголошує перерву на час, необхідний для цього [8; 9]. Таким чином, вказані норми передбачають лише одну підставу для оголошення перерви – необхідність подання нових доказів. На практиці перерва оголошується також в інших випадках (наприклад, якщо судове засідання не може бути закінчене в день, на який призначалося засідання).

В. Е. Беляневич зазначає, що оголошення перерви є обов'язковим тоді, коли це прямо передбачено нормами ГПК України [10, с. 677]. Наприклад, стаття 74 ГПК України вирішує питання про оголошення перерви у розгляді справи при притягненні до відповідальності особи за прояви неповаги до суду.

Слід зауважити, що перерва оголошується в межах встановленого статтею 69 ГПК України строку для розгляду справи. Про оголошення перерви в судовому засіданні ухвала не виноситься, а лише зазначається у судовому рішенні, яким завершується розгляд господарської справи. Наступне судове засідання після оголошення перерви повинно починатися у тому самому складі суду та з тими самими учасниками.

Цікаві положення містяться в Арбітражному процесуальному кодексі РФ. Так, згідно з частиною третьою та четвертою статті 117 АПК РФ 1995 р. розгляд по кожній справі відбувався безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку. У виняткових випадках арбітражний суд був вправі оголосити перерву в засіданні на строк не більше трьох днів. До прийняття рішення у справі або до відкладення його розгляду арбітражний суд не мав права розглядати інші справи [11]. Вказані положення відповідали принципу безпосередності та безперервності при розгляді справи і дозволяли суду сконцентрувати всю свою увагу на розгляді та вирішенні тільки однієї конкретної справи (і забороняли одночасно братися за розгляд кількох справ), і тим самим створювали умови для якісного розгляду спорів, винесення законних і обґрунтованих рішень. Тому вважаємо, що крім зазначеної у статті 74 ГПК України, підставами для оголошення перерви можуть стати також необхідність відпочинку, часу на обід, вихідні, святкові дні, тощо.

Проте, стаття 163 «Перерва у судовому засіданні» АПК РФ в редакції 2002 р. вже не містить положення щодо неможливості розгляду суддею справ у період перерви у справі. Більш того, частина третя цієї статті передбачає перерву «на більш тривалий строк», про що суддя виносить ухвалу [12]. Вказане положення взагалі нівелює саму правову ідею перерви, як короткої паузи на відпочинок, на вихідні дні, свята.

Дійсно, розгляд інших справ під час перерви у судовому засіданні може стати перешкодою для зосередженості судді на матеріалах даної справи. Тому на законодавчому рівні доречно встановити, що оголошення перерви у розгляді справи повинно ґрунтуватися на

принципах безпосередності та безперервності судового процесу, за винятком коротких перерв у засіданнях до трьох днів у визначених законом випадках, протягом яких господарський суд не може розглядати інші справи. Якщо є підстави відкласти розгляд справи, то має вчинятися саме така процесуальна дія.

Так, не можна визнати обгрунтованими випадки, коли суддя оголошує перерву і розглядає у даний період інші справи. Зокрема, ухвалою господарського суду Львівської області від 6 вересня 2011 р. по справі № 5015/2079/11 було оголошено перерву на 7 днів [13], однак протягом цього строку вказаний суддя розглядав інші справи, постановляючи судові ухвали та рішення, що можна дослідити за допомогою Єдиного реєстру судових рішень.

У ході розгляду справи № 49/63 суддя декілька разів оголошував перерву в розгляді справи, далі перебував на лікарняному і після цього викликав сторони для оголошення повного тексту рішення [14], а протягом вказаного проміжку часу розглядав справи і виносив судові рішення за іншими справами. Прийняття рішення за таких умов не може бути визнано всебічним, об'єктивним та безперервним, оскільки тільки концентрація судді на матеріалах господарської справи, всебічний розгляд та оцінка наданих доказів сприяють винесенню виваженого та обгрунтованого рішення.

За таких умов слід звернути увагу на застосування поняття та «перерва у судовому засіданні», яке закріплене частиною третьою статті 77 ГПК України, але, на жаль, не має чіткого визначення.

Цілком логічно, що перерва у судовому засіданні може визначати більш короткий проміжок часу, ніж відкладення справи, інші підстави застосування та має інші правові наслідки. Вона допускається за клопотанням учасників судового процесу або за ініціативою суду на вихідні, святкові дні, для відпочинку, часу на обід та інших випадків, передбачених законом, через що засідання повинно призначатися у часовий період не більше ніж три дні. Перерви не спричиняють необхідності розпочинати слухання справи спочатку, і засідання продовжується з тієї самої стадії, на якій була оголошена перерва.

Висновки. З огляду на вищенаведене та з метою раціонального використання строків розгляду господарської справи слід передбачити підстави, які є обов'язковими для відкладення справи, і підстави, за якими справа може відкладатися за клопотанням сторін чи ініціативою суду, а також деталізувати положення про перерву в засіданні, у зв'язку з чим викласти статтю 77 ГПК України в наступній редакції:

«Господарський суд відкладає в межах строків, встановлених статтею 69 цього Кодексу, розгляд справи, якщо за якихось обставин спір не може бути вирішено в даному засіданні. Такими обставинами, зокрема, є:

- 1) виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, за наявності ухвали суду про таку участь, крім випадків, коли відповідно до цього Кодексу судові засідання може відбутися без участі такої особи;
- 2) нез'явлення з поважних причин в засідання представників сторін, інших учасників судового процесу, якщо вказане визнано судом обов'язковим;
- 3) залучення до участі у справі іншого відповідача, заміни неналежного відповідача;
- 4) у разі заміни відведеного судді;
- 5) у разі заміни відведеного судового експерта.

Господарський суд має право за клопотанням сторін або за власною ініціативою в межах строків, встановлених статтею 69 цього Кодексу, відкласти розгляд справи, якщо за якихось обставин спір не може бути вирішено в даному засіданні. Такими обставинами, зокрема, є:

- 1) неподання витребуваних доказів;
- 2) необхідність витребування нових доказів та інші.

Про відкладення розгляду справи виноситься ухвала, в якій вказуються час і місце проведення наступного засідання.

У разі, якщо склад суду та учасників не змінився, розгляд справи, за погодженням з учасниками справи, продовжується зі стадії, на якій було оголошено ухвалу про відкладення розгляду справи. В інших випадках розгляд справи починається спочатку.

Суддя має право оголосити перерву в засіданні до трьох днів у межах встановленого строку вирішення спору через вихідні, святкові дні, для відпочинку, часу на обід та інших випадків, передбачених законом, з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі. У вказаний час суддя не може розглядати інші справи».

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що *відкладення розгляду справи* – це перенесення розгляду справи господарським судом за ініціативою судді чи за клопотанням інших учасників процесу в межах строків судового провадження на призначений ним день нового судового засідання, що зумовлюється обставинами, передбаченими законом.

Відкладення розгляду справи за чинним господарським процесуальним законодавством не передбачає розгляд справи спочатку. Проте, доцільним видається закріпити у ГПК України, що у разі незмінності складу суддів та учасників судового процесу розгляд справи після відкладення, за згодою сторін, можна продовжувати зі стадії, на якій було оголошено ухвалу про відкладення розгляду справи.

Перерва у судовому засіданні – це відстрочення проведення судового засідання на відносно короткий час (до трьох днів) у межах строків судового провадження через вихідні, святкові дні, для відпочинку, часу на обід та інших випадків, передбачених законом, протягом якого суддя не може розглядати інші справи.

Список літератури

1. Ухвала господарського суду м. Києва від 19.10.2015 р., справа № 910/22753/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52497648>. – Назва з екрана.
2. Господарський процесуальний кодекс України [Текст]: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
3. Ухвала Одеського апеляційного господарського суду від 29 січня 2013 р., справа № 5017/2825/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49822634>. – Назва з екрана.
4. Коваль А. Процесуальные «диверсии» в хозсуде [Текст] / А. Коваль // Юридична практика. – 2007. – № 36. – С. 12.
5. Смітюх А. В. Стратегія затягування розгляду господарської справи: сутність та передумови [Текст] / А. В. Смітюх // Юридичний радник. – 2006. – № 3 (11). – С. 9–13.
6. Смітюх А. В. Щодо змісту поняття «процесуальна диверсія» [Текст] / А. В. Смітюх // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 103–105.
7. Смітюх А. В. Добросовісність та зловживання правами у господарському процесі [Текст] / А. В. Смітюх // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – Одеса : ОНУ, 2006. – Т. 9, вип. 10. – С. 171–177.
8. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон від 06.07.2005 р. № 2747–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
10. Беляневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : станом на 1 липня 2011 р. / В. Е. Беляневич; 3-е вид., із змін. і доп. – К. : Юстініан, 2011. – 1160 с.
11. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации: Закон РФ от 5 мая 1995 г. № 70–ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_6596/. – Заголовок с экрана.
12. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс] : Закон РФ от 24.07.2002 г. № 95–ФЗ : с изм. и доп., вступ. в силу с 01.10.2015 р. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37800/. – Заголовок с экрана.
13. Ухвала господарського суду Львівської області від 06 вересня 2011 р., справа № 5015/2079/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18120447>. – Назва з екрана.
14. Ухвала господарського суду м. Києва від 06 грудня 2010 р., справа № 49/63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12672956>. – Назва з екрана.

Стаття надійшла 20.03.2017 р.

Е. Н. Борщевская, канд. юрид. наук, ст. преподаватель
Одесский национальный морской университет
Кафедра гражданского и трудового права
ул. Мечникова, 34, Одесса, 65029, Украина

ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ СРОКИ ПРИ ОТЛОЖЕНИИ РАССМОТРЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ДЕЛА И ПРИ ПЕРЕРЫВЕ В РАССМОТРЕНИИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ДЕЛА

Резюме

В статье анализируются теоретические основания для определения правовой природы понятий хозяйственных процессуальных сроков при отложении рассмотрения хозяйственного дела и при перерыве в рассмотрении хозяйственного дела. Также подчеркивается необходимость в законодательном разграничении понятий хозяйственных процессуальных сроков при отложении рассмотрения хозяйственного дела и при перерыве в рассмотрении хозяйственного дела поскольку это создаст оптимальный режим осуществления правосудия.

Ключевые слова: хозяйственные процессуальные сроки, отложение хозяйственного дела, перерыв в рассмотрении хозяйственного дела.

O. M. Borshevska, Candidate of Juridical Sciences, Senior Lecturer
Odessa National Maritime University
the Department of Civil and Labor Law
Mechnikov Street, 34, Odessa, 65029, Ukraine

COMMERCIAL PROCEDURAL DATES FOR THE DEPOSIT OF THE CONSIDERATION OF THE COMMERCIAL BUSINESS AND ON THE BREAK IN THE CONSIDERATION OF THE COMMERCIAL ACTIVITY

Summary

The article analyzes the theoretical grounds for determining the legal nature of the concepts of commercial procedural deadlines for adjournment of the consideration of an commercial matter and for a break in the consideration of an commercial matter. It also emphasizes the need for legislative delimitation of the concepts of commercial procedural deadlines for postponing the consideration of the business case and for a break in the consideration of the business case, since this will create the optimal regime for the administration of justice.

Key words: commercial procedural terms, the deposition of commercial affairs, a break in the consideration of commercial affairs.